

УДК 323:321.64(470+571)

DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2025-2-9>

Керована мобілізація та мілітаризація: внутрішні трансформації в РФ під час повномасштабного військового вторгнення в Україну

Анотація. Статтю присвячено аналізу внутрішньополітичних процесів у РФ під час повномасштабної війни проти України. Визначено головне завдання режиму, яке полягає у збереженні та зміцненні контролю влади над населенням. Показано інструменти вирішення цього завдання: зростання репресивних практик, централізація влади, архаїзація політичного дискурсу. Констатується, що відсутність у російської влади чіткої та узгодженої з населенням візії майбутнього компенсовано ідеєю максимально довгого перебування при владі В. Путіна та

ключових фігур режиму. Для обслуговування цієї мети використовуються ідеологеми "традиційних цінностей" і "величі". Встановлено, що під час повномасштабної війни режим послідовно змінював та скорочував власні зобов'язання в рамках неформальної соціальної угоди з населенням. Натомість, до соціуму висувались дедалі жорсткіші вимоги.

Проаналізовано головні елементи внутрішньополітичного курсу російської влади у 2022–2025 роках – керовану провоєнну мобілізацію та мілітаризацію соціального життя. Симулятивна мобілізація передбачає, що від населення очікується не так реальна залученість до війни, як демонстративна її підтримка. Показано, що концепт "мобілізованої нації" у російських умовах використовується як політична технологія, а не як справжній соціальний стан.

Висвітлено роль мілітаризації як інструменту збереження й легітимації влади. Розкрито механізми інсталяції воєнних ідеологем у різні сфери соціального життя. Робиться висновок, що мілітаризація виходить за межі ситуативної підтримки агресії проти України та є довготерміновою стратегією утримання влади та відтворення авторитарного режиму.

Теоретична цінність дослідження полягає у виявленні механізмів функціонування сучасного гібридного авторитарного режиму, практична – у можливості прогнозувати його подальшу трансформацію та виявляти потенційні вразливості.

Стаття написана на базі аналітичної доповіді автора "СВОрачіваємося... Чи готує Путін Росію до післявоєнного майбутнього?" [Nahirnyi, 2025].

Ключові слова: Російська Федерація, повномасштабне воєнне вторгнення, путінський режим, соціальна угода, пропаганда, керована мобілізація, мілітаризація, транзит влади.

Володимир Нагірний,
кандидат політичних наук,
Національний інститут
стратегічних досліджень

Volodymyr Nahirnyi,
candidate of political sciences,
National Institute for Strategic
Studies

ORCID: 0000-0003-2674-8319
policy.u482@gmail.com

Controlled Mobilization and Militarization: Internal Transformations in the Russian Federation during the Full-Scale Military Invasion of Ukraine

Abstract. The article is devoted to the analysis of domestic political processes in the Russian Federation during the full-scale war against Ukraine. The central task of the regime is identified as the preservation and strengthening of state control over the population. The tools employed to achieve this goal are demonstrated: the intensification of repressive practices, the centralization of power, and the archaization of political discourse. It is argued that the absence of a clear and publicly shared vision of the future on the part of the Russian authorities is compensated by the idea of the longest possible tenure of V. Putin and other key regime figures. To serve this objective, the ideological constructs of "traditional values" and "greatness" are instrumentalized.

It is established that during the full-scale war the regime consistently modified and curtailed its commitments within the framework of the informal social contract with the population. In turn, increasingly harsh demands were imposed on society. The article analyzes the main elements of the Kremlin's domestic political course in 2022–2025: managed pro-war mobilization and the militarization of social life. Simulative mobilization implies that what is expected from the population is not actual involvement in the war, but demonstrative support for it. It is shown that the concept of the "mobilized nation" in the Russian context is used as a political technology rather than a genuine social condition.

The study highlights the role of militarization as an instrument of power preservation and legitimation. The mechanisms of embedding war-related ideological constructs into different spheres of social life are examined. The conclusion is drawn that militarization goes beyond situational support for aggression against Ukraine and constitutes a long-term strategy of power retention and reproduction of the authoritarian regime.

The theoretical value of the research lies in identifying the mechanisms of functioning of a contemporary hybrid authoritarian regime, while the practical value consists in the ability to forecast its further transformation and reveal potential vulnerabilities.

The article is based on the author's analytical report "WARapping Up... Is Putin Preparing Russia for a Post-War Future?" [Nahirnyi, 2025].

Keywords: Russian Federation, full-scale military invasion, Putin's regime, social contract, propaganda, managed mobilization, militarization, power transition.

Постановка проблеми. Основні внутрішньополітичні характеристики сучасної Російської Федерації формувались впродовж всього періоду правління Путіна. Головний тренд внутрішньої політики Кремля – відсторонення населення від участі в ухваленні важливих для країни рішень. Після початку повномасштабного воєнного вторгнення в Україну Кремль прискорив курс на встановлення жорсткого контролю над населенням РФ. Мета цієї політики – забезпечення максимально тривалого перебування при владі нинішньої владної

верхівки, створення умов для мінімізації кризових явищ під час транзиту влади та формування політичного спадку режиму, збереження базових рис путінської Росії на тривалий період.

Повномасштабна війна чинить значний вплив на внутрішньополітичні трансформації в РФ. Кремль скористався запитом населення на "велич" для пояснення росіянам мотивів початку повномасштабного вторгнення в Україну. Разом з тим, він використовує війну як універсальне пояснення запровадженню репресивних та обмежувальних рішень. Контроль над населенням – один з ресурсів, який дозволяє російському режиму продовжувати війну проти України (і, у перспективі, інші війни) без ризику появи всередині країни помітного антивоєнного руху. Виходячи з цього, російська влада розглядає питання про можливу зупинку або продовження війни, у тому числі, керуючись внутрішньополітичними мотивами.

Вивчення внутрішньополітичних процесів у РФ під час повномасштабного воєнного вторгнення в Україну дозволяє глибше розуміти сильні та слабкі сторони Кремля, прогнозувати динаміку та характер змін російського режиму та його стосунків з населенням країни. Зокрема, в контексті майбутнього транзиту влади в Росії.

Стан дослідження теми. Внутрішні процеси в РФ, які призвели до формування режиму, орієнтованого військову експансію, вивчаються у працях українських та західних авторів. Зокрема, Л. Якубова ґрунтовно досліджує становлення путінської Росії як екзистенційної загрози для України та світу [Якубова, 2003]. У дослідженні М. Еліндера, О. Еріксона та О. Хаммара [Elinder et al., 2024], яке базується на соціологічних дослідженнях, що проводились з 2017 року, показано формування підтримки росіянами війни, як інструменту досягнення країною цілей, сформульованих В. Путіним. Автори констатують, що після початку російського повномасштабного вторгнення в Україну підтримка режиму населенням зросла, оскільки цей крок Путіна став відповіддю на суспільний запит щодо "відновлення величі" Росії.

Внутрішньополітичні події та процеси в РФ під час повномасштабної війни проти України досить активно висвітлюються вітчизняною пресою. Накопичений емпіричний матеріал став базою для досліджень, у яких робиться комплексна оцінка внутрішньополітичної динаміки країни-агресора, прогнозується розвиток подій не тільки на найближчу перспективу, а і на десятиліття. Зокрема, такий підхід притаманний книгам В. Денисенка "Як зруйнувати російський мір" [Денисенко, 2023] та В.Денисенка і В.Пировича «Постпутін. Росія, з якою нам доведеться жити наступні 50 років» [Денисенко та Пирович, 2025]. І. Павленко досліджує стратегію путінського режиму, спрямовану на побудову в РФ централізованої системи управління при збереженні формальних ознак федералізму [Павленко, 2025]. У ряді праць збірника "Багатовимірний рашизм: початок і кінець" [Multidimensional Ruscizm ..., 2023] розглядаються ідеології та практики російського режиму, реалізація яких призвела до формування передумов початку загарбницької війни проти України. У свою чергу, автори

книги "Удавана Росія: імітація величі і могутності" [Зеленько та ін., 2024] акцентують увагу на прискоренні накопичення внутрішньополітичних проблем в Росії під час повномасштабної війни РФ проти України. Особливості підготовки російських еліт до транзиту влади, як головного внутрішньополітичного процесу в РФ у перспективі найближчого десятиліття вивчаються у аналітичному дослідженні, проведеному виданням "Ділова столиця" [*Наступники Путіна ...*, 2025].

Ці праці аналізують внутрішньополітичні процеси в РФ, специфіку формування авторитарного режиму з виразними ознаками елементів тоталітаризму, досліджують технологічні рішення Кремля, які дозволяють владі зберігати і посилювати контроль над населенням.

Мета статті – проаналізувати внутрішньополітичні процеси в Російській Федерації під час повномасштабного вторгнення в Україну, визначити основні тенденції та особливості трансформації режиму, охарактеризувати політику Кремля, спрямовану на зміцнення авторитарного контролю над населенням. Особлива увага приділяється питанням контрольованої мобілізації населення, ідеологічного забезпечення легітимності та ролі мілітаризації як ключового інструменту збереження влади й відтворення режиму.

Виклад основного матеріалу. Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році був зумовлений, серед іншого, прагненням російського керівництва зупинити процес модернізації України за західною моделлю. Сам термінологічний конструкт "спеціальна військова операція" був покликаний підкреслити очікувану швидкоплинність і успішність кампанії, результатом якої мала стати втрата Україною міжнародної та внутрішньої суб'єктності й повернення її у сферу прямого російського контролю. Реалізація цього сценарію мала б підтвердити російські наративи про штучність української державності та неспроможність обраної Україною моделі розвитку.

Однак мети Росія не досягнула. Попри значні людські та економічні втрати, тимчасову окупацію територій, Україна зберегла орієнтацію на західні інституційні моделі модернізації. Натомість системних змін зазнала сама Російська Федерація, яка вступила на траєкторію тоталітарного транзиту, характеризованого посиленням репресивних практик, централізацією влади та процесами системної архаїзації.

Однак, продовження повномасштабної війни виснажує Росію. І у 2025 році російські еліти вперше почали публічно артикулювати запит на зупинку (в тій чи іншій формі) війни. Під час Петербурзького міжнародного економічного форуму у червні 2025 року голова Центрального банку Російської Федерації Ельвіра Набіулліна наголосила, що значна частина ресурсів економічного зростання РФ уже вичерпана [*Набиуллина ...*, 2025]. Подібні застереження пролунали також від міністра економічного розвитку Максима Решетнікова та міністра фінансів Антона Сілуанова, які, водночас, намагалися дистанціюватися від відповідальності за наявні структурні проблеми. Таким чином, навіть офіційний економічний дискурс відображає усвідомлення глибоких ризиків,

зумовлених затяжною війною проти України. Втім, у своєму виступі на форумі Путін намагався запевнити, що ситуація в економіці під контролем, зберігаються перспективи розвитку. А вже під час дискусії чітко артикулював: зупинка вторгнення до України не актуальна, російська армія "наступає по всьому фронту" [Путін про окупацію ..., 2025].

Початок переговорів між США та РФ тільки підсилив запит російських еліт на зупинку бойових дій в Україні. У західній пресі зросла кількість цитат російських посадовців та бізнесменів, які на умовах анонімності виступають за зупинку війни [Російська еліта втомилася ..., 2025].

Продовження повномасштабної війни проти України, яку, за непублічними свідченнями, навіть представники російських владних еліт схильні оцінювати не лише як "моральний злочин", але й як стратегічну помилку [Габуєв, 2025], створює для РФ внутрішньополітичні ризики. При цьому й можливий "вихід із війни" представники російського режиму розцінюють як "потенційно кризовий" [Перцев, 2025]. Багаторічна масована мілітаристська пропаганда та легітимізація війни як ключового елементу політичної ідентичності ускладнюють сценарій деескалації, формуючи потенційно кризовий контур розвитку внутрішньополітичної ситуації. Така перспектива відкриває питання щодо стійкості нинішньої моделі політичного управління, потенціалу її адаптації та здатності російської еліти забезпечити керований транзит у кризових умовах.

Додатковим фактором ризику для РФ є те, що поточні завдання режиму Путіна не корелюються зі стратегічними викликами, які стоять перед Росією. Зупинка повномасштабної війни проти України (у тій чи іншій формі) призведе до того, що першим питанням порядку денного для Росії стане питання про транзит влади – його умови та час здійснення. Розуміння особисто В. Путіним цієї обставини призводить до блокування ним дискусії про транзит. Відтак, саме В. Путін виступає головним ініціатором продовження війни. Поки продовжується війна, зберігаються його шанси "ввійти в історію" в якості "покорителя України". І, поки продовжується війна, еліти та соціум не концентрують увагу на пошуку умов існування країни "після Путіна".

"У Росії немає ніякої післявоєнної утопії. Перемога Росії буде всього лиш перетворенням ще кількох регіонів (в ідеалі – всього світу) в руський мір, тобто, у повноцінне пекло. ... Зупинка історії – основа російської ідеї, тому в сучасній Росії немає жодної концепції майбутнього", – стверджує російський письменник Дмитро Биков [Быков, 2025].

У свою чергу, російський соціолог Лев Гудков стверджує: "Ні в кого – ні у провладної більшості, ні в антипутінської меншості в Росії, ні у опозиції за кордоном – немає уявлення про те, як можуть бути вирішені ті проблеми, які накопичились не тільки за останні три роки, але і за 25 років путінського правління. ... І це ще більше створює невизначеність і тривожність" [Сеньшин, 2024].

Утім, кризу ідей щодо образу майбутнього Росії констатують і представники влади. "Далі потрібно людям говорити, що буде завтра, чому зараз важко, коли

стане легше, чому стане легше. А відповідей ніхто не знає", – наводить "Медуза" слова анонімного чиновника АП [Перцев, 2025].

Російський політичний режим справді характеризується відсутністю цілісної візії майбутнього. Центральною ідеологемою виступає не орієнтація на розвиток, а прагнення до консервації чинного порядку, що може бути визначено як спроба "зупинки історії" та закріплення інституціоналізованої "путінської реальності".

Забезпечення максимально можливого часового ресурсу для путінського правління – ключове завдання режиму. Вищі чиновники РФ шукають ідеологічне обґрунтування такому курсу. Так, керівник управління з питань моніторингу і аналізу соціальних процесів АП Олександр Харичев опублікував статтю "Цивілізація „Росія”", у якій розвинув тему "особливої державності", яка відіграє роль не тільки політичного інституту, а й "духовного центру". О. Харичев стверджує, що "населення орієнтоване на персоніфікацію та сакралізацію влади", при цьому "вищою метою" для пересічного росіянина є "виконання зобов'язань перед сім'єю, суспільством, країною" [Сотрудник АП Александр Харичев ..., 2025].

У певному сенсі стаття О. Харичева "перегукується" з опублікованим у 2022 році українофобським текстом Тимофія Сергійцева "Що Росія має зробити з Україною". Водночас, якщо Т. Сергійцев концептуалізував геноцид українців і знищення України, то О. Харичев фактично пропонує власне бачення того, "що російський режим має зробити з Росією". Методологія О. Харичева є показовою для практики путінської адміністрації: під риторикою "візіонерського" характеру приховуються цілком конкретні ідеологічні орієнтири та технологічні інструменти, спрямовані на укріплення й відтворення режиму. Попри амбіційну назву, у статті йдеться не про "цивілізацію", а про створення умов, за яких чинний режим зможе зберігати стабільний контроль над країною максимально довго.

Іншими словами, усвідомивши, що режиму нічого сказати населенню щодо візії майбутнього, керівники РФ взяли курс на архаїзацію, зробивши її базовою ідеологією, яка розкривається через гасла "традиційних цінностей", "величі", "особливого шляху", "цивілізаційного конфлікту з Заходом".

Практичне наповнення цього курсу має дві базові складові: *керовану про-воєнну мобілізацію та мілітаризацію соціального життя*.

Керована провоєнна мобілізація. Більшість населення РФ декларує підтримку повномасштабного вторгнення в Україну, однак ініціативно не включається у провоєнний порядок денний. Владу така ситуація цілком влаштовує – соціологічна більшість демонструє покірність, але при цьому не здійснює тиску на еліти.

На момент початку повномасштабної війни політичний режим у Російській Федерації функціонував на основі неформальної соціальної угоди між владою та населенням. У рамках цієї угоди влада забезпечувала населенню певний набір соціальних гарантій, відносну безпеку та можливості для особистого розвитку.

У відповідь, населення відмовилось від будь-яких форм громадської участі, тиску на владу та контролю над її діяльністю. Населення повністю делегувало владі та, у ширшому розумінні, елітам вирішення питань національного порядку денного.

Сформована як стійкий наратив ще в перші роки правління В. Путіна, ця неформальна угода поступово була закріплена законами, які фактично криміналізували будь-яку несанкціоновану владою політичну або громадську активність. Це дало режиму можливість вибірково дотримуватись своєї частини неформальної угоди. У ході повномасштабної війни ці порушення стали особливо виразними. А можливостей для опору ставало все менше. Зокрема, в результаті запровадження цілого ряду законодавчих та регуляторних новел, які будь-яку нелояльність до влади дозволяють трактувати, як "дискредитацію ВС РФ", поширення "фейків" та діяльність в інтересах інших держав.

"Формула" соціальної угоди зазнала цілого ряду трансформацій. Держава дедалі більше вимагала лояльності від населення, водночас скорочуючи власні зобов'язання щодо соціальних гарантій та безпеки. В якості компенсатора для населення була запропонована ідея "величі", у боротьбі за яку росіянам ультимативно пропонувалось "об'єднатись довкола влади".

Повномасштабна війна проти України не принесла Кремлю очікуваних геополітичних здобутків, але вона стала інструментом встановлення майже тотального політичного контролю всередині країни.

В. Путін, розпочавши повномасштабну війну проти України, значною мірою відповів на соціальний запит населення Росії. Адже, з одного боку, саме напередодні та на початку повномасштабного вторгнення влада політ-технологічно вивела на пік антиукраїнську істерію, використовуючи можливості пропаганди. З іншого боку, пропаганда виступила не стільки інструментом формування настроїв росіян, скільки – їх резонатором. "Люди – жертви пропаганди, але разом з тим – її замовники", – зазначало російське видання "Медуза" у квітні 2022 року [*Войти во мрак ...*, 2022].

Геноцидна війна проти України була завідомо популярна серед росіян, оскільки успіх у ній був би наочним підтвердженням російської "величі", подією, яка сприймалась би населенням РФ як реванш за поразку у холодній війні та (за В. Путіним) "найбільшу геополітичну катастрофу XX століття", під якою мався на увазі розпад Радянського Союзу.

За умов сформованих настроїв соціуму, пропаганда виконує функцію оформлення та постійної модифікації "сюжету" війни: від наративів "денацифікації" та "демілітаризації" до подальшого конструювання образу "цивілізаційного протистояння із Заходом" і, на сучасному етапі, – "повернення свого" та "невідворотної перемоги". У цьому контексті пропаганда постає не стільки як засіб тотальної ідеологічної індоктринації, скільки як механізм стандартизації та уніфікації моделей декларування політичних позицій і суспільної поведінки.

Для російського політичного режиму принципово важливою є не реальна мобілізація суспільства, а *симулятивна мобілізація*, коли громадяни відтворюють у публічному просторі уявну єдність та готовність до жертв заради держави. Така практика заснована на перформативній лояльності: від населення очікується не щира ідеологічна переконаність, а демонстративна підтримка влади та готовність імітувати будь-які колективні ролі, які визначаються поточними потребами режиму.

Реальна "мобілізована нація" становила б загрозу для режиму. Адже вона б претендувала на політичну суб'єктність, вимагала б максимальних результатів від влади. Тобто, хоч і у нетиповий для розвинутих суспільств спосіб, претендувала б на контроль над владою, вимагала б підзвітності та відповідальності з боку влади. Відтак "мобілізована нація" використовується лише як *інструмент політичної технології*, а не як реальний стан соціуму.

Вперше технологію симулятивної соціальної мобілізації було апробовано восени 2022 року, на фоні поразок ЗС РФ на фронті та підписання В. Путіним указу про "часткову мобілізацію" до війська. Безпосереднім виконавцем медійно-політичної кампанії стала Адміністрація президента РФ в особі першого заступника глави АП Сергія Кириєнка. Він особисто публічно апелював до поняття "народна війна" [*Замглавы АП Кириенко ...*, 2022]. Візуальне та вербальне наповнення кампанії копіювало відповідні стандарти початку радянсько-німецької війни 1941–1945 років.

Населення РФ, яке відповіло на "часткову мобілізацію" високим рівнем тривоги [*Ukraine war ...*, 2022], зростанням недовіри до влади [*Мобілізація в Росії ...*, 2022], масовою втечею за кордон та, навіть, окремими спонтанними протестами, дуже швидко зрозуміло, що від нього, після набору до армії 300 чи 500 (за різними даними) тис. осіб, не вимагатимуть нового рівня залучення у війну. Відтак, рівень тривоги знизився. Однак соціологічні опитування демонструють, що абсолютна більшість населення впродовж 2023–2025 років не підтримувала ідею нової хвилі мобілізації, заявляючи, що вона не потрібна [*Конфликт с Украиной ...*, 2024].

Утім, більшу проблему для російського режиму становлять настрої не основної маси населення, яку сама влада класифікує як "спокійну більшість", а – провоєнної меншості. Частка цієї групи у соціологічному масиві – до 30% [*Конфликт с Украиной ...*, 2025]. Найвищий рівень підтримки повномасштабної війни проти України фіксується у віковій групі 55+ років. Тобто, це та частина населення, яка найбільшою мірою залежна від соціальних виплат. Але найактивніші, пасіонарні, прихильники "війни до перемоги", так звані "Z-патріоти" – це медійно та соціально активні "воєнкори", пропагандисти, частина учасників вторгнення в Україну, ініціативні волонтери, російські націоналістичні групи і середовища.

Вони відіграють важливу роль у створенні ілюзії "всенародної підтримки" вторгнення в Україну та мобілізованості російського соціуму. Однак, ці середовища схильні безумовно підтримувати владу тільки доки її дії

відповідають їх настроям. Вони дозволяють собі критику представників влади, висловлюють невдоволення поразками [Z-каналы ищут виноватых ..., 2025]. Потенційно, саме ця група здатна тиснути на владу, вимагаючи продовження війни в Україні або початку нових війн.

Важливо, що "Z-патріоти" вже мають досвід тиску на владу. Ще у перший рік повномасштабної війни "воєнкори", російський націоналіст і терорист Ігор Гіркін (Стрелков), глава ПВК "Вагнер" Євген Пригожин, медіа, підконтрольні групі олігарха Костянтина Малафєєва, сформуvalи помітний "патріотичний" сегмент медіаполя. Поява неконтрольованих (або частково контрольованих) лідерів – об'єктивна загроза для російської влади. Тому, починаючи з другої половини 2022 року у фрагментарній формі, а з 2023 року – вже системно, Кремль обрав стратегію послідовного обмеження впливу потенційно небезпечних для нього провоєнних середовищ, водночас монополізуючи та інституціалізуючи мілітаристський дискурс.

Влада не має чіткого розуміння, як мінімізувати ризики для себе від "Z-патріотів". Тому ключові зусилля спрямовуються на контроль над групою. Частина представників цієї групи (пропагандисти та "воєнкори") залучаються до реалізації інформаційних кампаній Кремля. На найбільш радикальних представників "Z-патріотичного" сегменту чиниться тиск.

Крім того, інтенсивність мобілізаційної пропаганди регулюється за допомогою представників влади, які асоціюються з радикальними войовничими позиціями. На етапі формування параметрів симулятивної мобілізації (осінь 2022 – початок 2023 років) активну роль у підтримці провоєнного дискурсу відігравала партія влади, "Єдина Росія". Зокрема, заступник глави Радбезу РФ Дмитро Медведєв. Д. Медведєв безумовно лояльний до Путіна та режиму. Однак він далеко не найпопулярніший політик РФ. Тому його радикальні висловлювання не сприяють реальному зростанню рівня мобілізованості російського соціуму. Прикметно, що, попри специфічну активність свого лідера, "Єдина Росія" з 2024 року дистанціюється від проблематики війни та геополітики, концентруючись більше на соціальних питаннях.

Таким чином, російська влада сформувала специфічні "соціологічні налаштування", які цілком задовольняють її поточні потреби. З одного боку, у влади є всі підстави стверджувати, що населення РФ мобілізоване довкола влади та її політики, воно повністю підтримує війну та декларує готовність зберігати цю підтримку. З іншого боку, населення не артикулює виразних вимог владі. І готове підтримати будь-яке рішення В. Путіна.

Російські соціологи констатують появу в російському соціумі запиту на мир. За даними російського дослідницького проекту "Хроніки" (базується на Кіпрі), навіть ті респонденти, які висловлюють підтримку В. Путіну, найчастіше очікують від нього більшої уваги до внутрішніх соціальних і економічних проблем (83%), укладення мирної угоди з Україною (61%) та відновлення стосунків з Заходом (43%) [Проект "Хроніки" ..., 2024].

Разом з тим, опитування показують надзвичайно високий рівень підтримки російського вторгнення в Україну. Отже, з погляду влади, населення є керованим, за допомогою інформаційних технологій та силового примусу його можна спрямувати у тому напрямку, який влада вважатиме потрібним. Симулятивна мобілізація, як політична технологія, з погляду Кремля, виправдовує себе.

Утім, такий стан російського соціуму має і свої вразливості. Вони повною мірою проявились під час виступу ("маршу справедливості") Євгена Пригожина, коли жодної протидії просуванню заколотників у напрямку Москви населення не чинило, виходячи з нав'язаного Кремлем і прийнятого соціумом уявлення, що питання боротьби за владу – "не його справа".

Зважаючи на те, що ніяких принципових змін після цієї кризи у стосунках між владою і населенням РФ не відбулось, режим вважає, що вигоди від симулятивної мобілізації для нього вищі, ніж пов'язані з нею ризики.

Мілітаризація соціального життя. *Росіян орієнтують на готовність до участі у війні в будь-який момент, за першою вимогою влади; такий стан соціуму дозволяє зберегти основні ознаки нинішнього режиму у період після відходу В. Путіна від влади. Мілітаризація – не тільки технологія тривалого збереження влади чинним режимом, а й елемент стратегії розвитку РФ як експансіоністської держави.*

Мілітаризація посідає ключове місце серед інструментів підтримки та легітимації авторитарного режиму. В цьому контексті політика Кремля спрямована не лише на нарощування військового потенціалу держави, але й на системне впровадження військових ідеологем, інституцій та моделей у різні сфери суспільного життя.

"Екосистема" російської пропаганди, сформована ще задовго до лютого 2022 року, включає офіційні канали комунікації, державні медіа, контрольовані соцмережі, проксі-ресурси та інструменти дезінформації [GEC Special Report ..., 2020]. Після початку повномасштабної війни ця багаторівнева пропагандистська система значно посилила інтенсивність ідеологічного тиску і на міжнародному рівні, і всередині РФ [Стратегії поширення ..., 2023].

У внутрішній політиці цей тиск дозволяє Кремлю зберігати контроль над населенням Росії, обґрунтовувати відмову влади від виконання більшості зобов'язань в рамках неформальної соціальної угоди та запровадження все більшої кількості репресивних практик.

Пропаганда формує комплексний мілітаристський дискурс, в основі якого – "громадянська релігія", культ "Перемоги над фашизмом". За першу чверть XXI століття святкування 9 травня трансформувались зі "свята зі сльозами на очах" у гротескні дійства, головний сенс яких – демонстрація готовності до нових війн [Крамаренко, 2024].

Путінський режим послідовно вибудовує прямі паралелі між "Великою Вітчизняною війною" та війною проти України, яку російський офіціоз називає "спеціальною військовою операцією". У цьому контексті символічно,

що в урочистостях 9 травня беруть участь учасники вторгнення в Україну, а візуальні практики, пов'язані з культивуванням пам'яті про "подвиг дідів", активно трансформуються й застосовуються для формування сучасних канонів мілітаризму у повсякденному житті.

Так, символіка війни проти України (літери Z та V, інші маркери вторгнення), а також зображення "героїв СВО", агітаційні та рекламні матеріали стали невід'ємними візуальними маркерами громадських просторів, освітніх закладів та державних інституцій. Набуває поширення використання символіки та атрибутів, що асоціюються з війною, у дитячих іграшках, шкільному приладді, побутових предметах.

Акцент на молодшому поколінні, як головній цільовій аудиторії мілітаристської пропаганди, не випадковий. Соціологічні дані свідчать, що найменш провоєнна вікова група російського соціуму – громадяни 18–24 років. А найбільше підтримує мілітаризм старше покоління. Тому, за задумом, ті росіяни, яким сьогодні ще немає 18 років, мають поступово заміщати старше покоління, і, тим самим, сприяти збереженню високого рівня мілітаристських настроїв населення РФ.

Режим протягом тривалого часу перебував у пошуку оптимальних механізмів роботи з молоддю. Під час перших президентських каденцій В. Путіна ключова роль відводилася молодіжним організаціям на кшталт "Наши" та "Ідущіє вместе". З точки зору російської влади, ці проекти не виправдали сподівань. Адже молодь активно брала участь у акціях протесту на Болотній площі у 2011–2012 роках.

Відтак із 2012 року державна політика була спрямована на посилення "патріотичного виховання" в системі середньої освіти. Зокрема, у школах були впроваджені курси "Основи військової підготовки" та факультативи з виразним мілітаристським змістом, а навчальні програми з історії та літератури максимально адаптовані до ідеологічних установок офіційної пропаганди [Архаїзація, ідеологізація, уніфікація ..., 2024]. Важливою віхою цього процесу стало створення у 2016 році воєнізованої організації "Юнармія". На кінець 2024 року до цієї організації було залучено 1,75 млн учасників. До 2030 року планується зростання "Юнарії" до 3,25 млн [Russia Doubles Budget ..., 2025].

Діяльність "Юнарії" включає регулярні строеві заняття, навчання основ стрілецької підготовки, участь у воєнізованих змаганнях, поїздки до військових частин та оборонних підприємств. "Юнарійці" залучаються до парадів, акцій "Безсмертного полку" та урочистостей, пов'язаних із культом "Великої Перемоги". Важливу роль відіграє і візуальна складова – уніформа з елементами, подібними до військових, та поширення мілітаристських атрибутів у школах.

Зазначена політика виходить далеко за межі ситуативного завдання підтримання провоєнної мобілізації у зв'язку з агресією проти України. Характерним індикатором цього є інституційні зміни кінця 2022 року, коли координацію роботи з мілітаризації молоді перебрало на себе управління внутрішньої

політики Адміністрації президента. Під його егідою, за безпосереднього кураторства С. Кириєнка, реалізується проєкт "Двіженіє первих" [Леонидович, 2024].

"Двіженіє первих" об'єднало окремі дитячі організації, включно з "Юнармією". Станом на початок 2025 року, декларувалось, що кількість зареєстрованих учасників організації досягла 10 млн. Позиціюється "Двіженіє первих", як спадкоємець радянської піонерії. Однак, при цьому, більший, ніж у піонерії, акцент робиться на мілітаристських елементах виховання. Програма діяльності включає відвідування військових частин, участь в "уроках мужності", тематичних таборах та змаганнях, що імітують військову службу. Важливим є залучення дітей і підлітків до заходів, пов'язаних із війною проти України: написання листів та виготовлення "подарунків на фронт", створення плакатів і відеороликів на підтримку армії, зустрічі з "героями СВО". У такий спосіб мілітаристські практики інсталюються у повсякденне життя молодого покоління. Інституалізація дитячих і молодіжних рухів – не тільки епізод мобілізації під час війни, а й частина довготермінової ідеологічної роботи.

Також пріоритетною цільовою аудиторією мілітаристської пропаганди є потенційні "добровольці", якими поповнюються сили вторгнення. Для цієї групи передбачена не тільки ідеологічна обробка, а й матеріальні стимули та/або інструменти примусу: путінський указ про "часткову мобілізацію" не скасовано, що створює юридичне підґрунтя для проведення нової хвилі масштабної мобілізації в будь-який момент.

Попри те, що існують пріоритетні цільові аудиторії політики мілітаризації, ця політика все ж спрямована на все населення РФ. Формуючи образ Росії, як "фортеці в облозі", оточеної ворогами, що планують "розграбувати ресурси", "завдати стратегічної поразки", Кремль у такий спосіб обґрунтовує запроваджує все нових і нових заборон та обмежень для населення. Паралельно, особисто формується образ В. Путіна та режиму як влади, яка відповідає на запит соціуму щодо "величч", "повертаючи своє" в ході завойовницької війни.

Мілітаризація всіх сфер життя дозволяє владі тримати ідеологічну "рамку", забезпечувати примусову лояльність людей, спрямовувати життєві стратегії росіян у напрямку, який відповідає потребам режиму. Вона дозволяє бути постійно актуальною опцією продовження війни "до безкінечності", виступає інструментом формування й утримання ідеологічних рамок, забезпечення примусової лояльності населення та спрямування індивідуальних і колективних життєвих стратегій у русло, що відповідає потребам режиму.

Висновки. Повномасштабне вторгнення в Україну для російського режиму – це не тільки спроба знищення української державності та ідентичності, не тільки інструмент досягнення геополітичних цілей Кремля. Воно стало каталізатором внутрішньополітичних авторитарних з елементами тоталітаризму трансформацій. Тому, є сенс говорити про існування внутрішньополітичних "цілей СВО" Зокрема, це:

- посилення контролю влади над населенням, ліквідація можливостей для несанкціонованої політичної та громадської активності;

- запровадження нової неформальної соціальної угоди, у межах якої влада знижує соціальні стандарти, підмінюючи їх міфом про "велич" та "цивілізаційне протистояння з Заходом", а росіяни мають декларувати безумовну лояльність та бути готовими виконувати будь-які вказівки влади;
- створення умов для максимально довгого перебування при владі В. Путіна та ключових фігур режиму;
- формування політичного спадку, який має забезпечити збереження основних ознак чинного режиму на тривалий період після відходу В. Путіна від влади;
- відтермінування у часі транзиту влади та створення умов для його проведення без суттєвих внутрішніх криз та конфліктів.

Повномасштабна війна проти України сприяє внутрішньому посиленню путінського режиму. В разі припинення бойових дій, незалежно від того, у якій формі та на який час воно відбудеться, чинна російська влада не зможе запропонувати країні нові сенси, тільки нові війни. В іншому разі ключовою темою національного порядку денного стане транзит влади. Разом з тим, що довше продовжується війна, то значимішими для російської влади аргументами щодо зупинки бойових дій чи їх інтенсифікації та розширення за межі України і РФ ставатимуть внутрішньополітичні мотиви.

Російська влада веде попередню підготовку як до поступового згортання "спецоперації", так і до ескалації війни, що передбачає більш інтенсивне залучення населення за допомогою ідеологічно-пропагандистських інструментів та інструментів примусу.

Політика керованої провоєнної мобілізації та мілітаризації соціального життя дозволяє Кремлеві створювати умови, за яких він зберігає та розширює контроль над населенням, а також – отримує можливість регулювати настрої та поведінку росіян. Повномасштабна війна проти України стала зручним приводом для посилення і без того жорсткого внутрішньополітичного курсу, який базується на збільшенні заборон та обмежень і пояснюється мотивами боротьби за "велич" та проти "ворожого зовнішнього оточення".

Головне завдання режиму – не допустити будь-якої участі соціуму в ухваленні важливих для країни рішень. Позбавивши населення можливостей та інструментів контролю над владою і нав'язавши росіянам міф про виправданість мобілізації та мілітаризації, режим зберігає високі шанси на тривале самозбереження. Разом з тим, така ситуація створює внутрішньополітичні ризики, пов'язані з відсутністю чітких механізмів зміни влади. Блокуючи можливості легальної дискусії щодо національного порядку денного, Кремль, тим самим, створює ситуацію гострого дефіциту "образу майбутнього" РФ. Ні мобілізація соціуму, ні його мілітаризація не вирішують цю проблему. Відтак, намагаючись створити максимально комфортні умови для себе, чинний режим створює передумови для внутрішньополітичних криз у Росії майбутнього.

Перспективи подальших досліджень. Російська пропаганда намагається представити внутрішньополітичну ситуацію, як цілком стабільну і

контрольовану. Однак, в РФ відбуваються досить складні процеси. Їх висока динаміка, помножена на складність з доступом до об'єктивної інформації про ситуацію в країні-агресорі, залишають простір для подальших досліджень, аналізу та оцінок.

Бібліографічні посилання

- Архаїзація, ідеологізація, уніфікація: російська освіта та кремлівська пропаганда (2014–2024). (2024, Жовтень 23). Український інститут майбутнього. <https://uifuture.org/publications/arhayizacziya-ideologizacziya-unifikacziya/>
- Быков, Д. (2025, Май 25). *Есть чувство, что никакого "после войны" не будет*. Эхо. <https://echofm.online/opinions/est-chuvstvo-cto-nikakogo-posle-voyny-ne-budet>
- Войти во мрак и нащупать в нем людей. Почему россияне поддерживают войну? Исследование Шуры Буртина. (2022, Апрель 24). Медуза. <https://meduza.io/feature/2022/04/24/voyti-vo-mrak-i-naschupat-v-nem-lyudey>
- Габуев, А. (2025). Россия, созданная Путиным. *Briefly*. <https://briefly-news.com/rossiya-sozdannaya-putinyum/>
- Денисенко, В. (2023). *Як зруйнувати російський мир*. Київ: "Наш Формат".
- Денисенко, В., & Пирович, В. (2025). *Постпутін. Росія, з якою нам доведеться жити наступні 50 років*. Київ: "Наш Формат".
- Замглавы АП Кириенко призвал к "народной войне". (2022, Октябрь 22). Радио Свобода. <https://www.svoboda.org/a/zamglavy-ap-kirienko-prizval-k-narodnoy-voyne-/32096046.html>
- Зеленько, Г. (Ред.), Лісничук, О., Нагірний, В., Павленко, І., Рябчук, М., & Стародуб, А. (2024). *Удавана Росія: імітація величі і могутності*. Ніжин: Видавець Лисенко М. М.
- Конфликт с Украиной: внимание, поддержка, отношение к переговорам в Стамбуле и различным вариантам урегулирования конфликта. (2025, Июнь 23). Левада-центр. <https://www.levada.ru/2025/06/02/konflikt-s-ukrainoj-vnimanie-podderzhka-otnoshenie-k-peregovoram-v-stambule-i-razlichnym-variantam-uregulirovaniya-konflikta>
- Конфликт с Украиной: массовые оценки февраля 2024 года. (2024, Март 5). Левада-центр. https://www.levada.ru/2024/03/05/konflikt-s-ukrainoj-massovye-otsenki-fevralya-2024-goda/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_source_platform=mailpoet&utm_campaign=newsletter-post-title_81
- Крамаренко, Д. (2024, Травень 9). Не День перемоги? Навіщо Росія вигадала свято 9 травня. *РБК-Україна*. <https://www.rbc.ua/rus/news/den-peremogi-navishcho-rosiya-vigadala-svyato-1715070859.html>
- Леонидович, А. (2024, Июль 10). Пионерия для Путина. Конкурсы, письма на фронт и лагерь в КНДР. *Радио Свобода*. <https://www.svoboda.org/a/pioneriya-dlya-putina-konkursy-pisjma-na-front-i-lagerj-v-kndr-/33025342.html>
- Мобілізація в Росії призведе до зростання недовіри до влади – ISW. (2022, Вересень 23). Суспільне Медіа. <https://suspilne.media/284657-mobilizacia-v-rosii-prizvede-do-zrostanna-nedoviri-do-vladi-isw/>

- Набиуллина: многие из ресурсов роста экономики РФ исчерпаны. (2025, Июнь 19). DW. <https://www.dw.com/ru/nabiullina-mnogie-iz-resursov-rosta-ekonomiki-rf-iscerpany/a-72977983>
- Наступники Путіна. Хто і як готується до транзиту влади в РФ. (2025, Липень 12). Ділова столиця. https://www.dsnews.ua/ukr/world/nastupniki-putina-hto-i-yak-gotuyetsya-do-tranzitu-vladi-v-rf-12072025-525274#google_vignette
- Павленко, І. (2025). Інституційний дизайн управління путінської Росії – чинники неспроможності. *Політичні дослідження*, 1(9), 176–204. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2025-1-9>
- Перцев, А. (2025, Январь 9). "Ждали, что война закончится". В 2024-м российские "элиты" этого так и не дождались. Вот что они думают теперь. *Медуза*. <https://meduza.io/feature/2025/01/09/zhdali-chto-voyna-zakonchitsya>
- Проект "Хроники": большинство заявляющих о поддержке Путина россияне хотят вещей, полностью противоположных его действиям. Например, мира с Украиной. (2024, Октябрь 22). *Медуза*. <https://meduza.io/news/2024/10/22/proekt-hroniki-bolshinstvo-zayavlyayuschih-o-podderzhke-putina-rossiyan-hotyat-veschey-polnostyu-protivopozhnyh-ego-deystviyam-naprimer-mira-s-ukrainoy>
- Путін про окупацію Сум: "Такої задачі немає, але я цього не виключаю". (2025, Червень 20). *Українська правда*. <https://www.pravda.com.ua/news/2025/06/20/7518029/>
- Російська еліта втомилася від війни і прийме будь-яку "перемогу" Путіна, – *The Economist*. (2025, Серпень 20). Фокус. <https://focus.ua/uk/world/720296-rosiyska-elita-vtomilasya-vid-viyni-i-priyme-bud-yaku-peremogu-putina-the-economist>
- Сеньшин, Е. (2024, Декабрь 31) Есть ли свет в конце тоннеля русского ресентимента? Большой разговор с социологом Львом Гудковым ("Левада-Центр"). *Проект "Republic"*. https://republic.ru/posts/114646?utm_source=republic.ru
- Сотрудник АП Александр Харичев написал статью, которая выглядит как инструкция "строителя путинизма". (2025, Апрель 18). *Медуза*. <https://meduza.io/feature/2025/04/18/sotrudnik-ap-aleksandr-harichev-napisal-statyu-kotoraya-vyglyadit-kak-instruktsiya-dlya-stroitelya-putinizma>
- Стратегії поширення російської пропаганди і дезінформації. Період дослідження: 24 лютого 2022 – 24 серпня 2023. (2023). ГО "CAT-UA: Communication Analysis Team – Ukraine". <https://cat-ua.org/wp-content/uploads/2024/03/trident-rosijski-strategiyi-propagandy-1.pdf>
- Якубова, Л. (2023). *Рашизм: Звір з безодні*. Київ: ВД "Академперіодика".
- Elinder, M., Erixson, O., & Hammar, O. (2024). *How has the war in Ukraine affected Russian sentiments?* (IFN Working Paper, 1510). Research Institute of Industrial Economics (IFN). https://arxiv.org/abs/2410.00663?utm_source=chatgpt.com
- GEC Special Report: August 2020 Pillars of Russia's Disinformation and Propaganda Ecosystem. (2020). U.S. Department of State. Global Engagement Center. https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/08/Pillars-of-Russia%E2%80%99s-Disinformation-and-Propaganda-Ecosystem_08-04-20.pdf
- Multidimensional Ruscizm: The Beginning and the End*. (2023). Київ: ДП "ГДІП".

- Nahirnyi, V. (2025). *WARapping Up... Is Putin Preparing Russia for a Post-War Future?* Institute for Northern Eurasia Transformation. <https://eurasiatransformation.institute/wp-content/uploads/2025/06/volodymyr-nahirnyi-warapping-up%E2%80%A6-is-putin-preparing-russia.pdf>
- Russia Doubles Budget for State-Sponsored "Youth Army"*. (2025, April 23). The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2025/04/23/russia-doubles-budget-for-state-sponsored-youth-army-a88832>
- Ukraine war: Nearly half of Russians feel "anxiety, fear or horror" over Putin's reservist call-up*. (2022, September 30). Euronews. <https://www.euronews.com/2022/09/30/ukraine-war-nearly-half-of-russians-feel-anxiety-fear-or-horror-over-putins-reservist-call>
- Z-каналы ищут виноватых в подрыве мостов и атаке беспилотников на военные аэродромы России*. (2025, Июнь 2). Медуза. <https://meduza.io/paragraph/2025/06/02/z-kanaly-ischut-vinovatyh-v-podryve-mostov-i-atake-bespilotnikov-na-voennye-aerodromy-rossii-vot-chto-oni-pishut-kratkiy-pereskaz>

References

- Arkhazatsiia, ideolohizatsiia, unifikatsiia: rosiiska osvita ta kremlivska propahanda (2014–2024)*. [Archaization, ideologization, unification: Russian education and Kremlin propaganda (2014–2024)] (2024, Zhovten 23). Ukrainskyi instytut maibutnoho. <https://uifuture.org/publications/arhayizacziya-ideologizacziya-unifikacziya/> [in Ukrainian].
- Bykov, D. (2025, Maj 25). Est' chuvstvo, chto nikakogo "posle vojny" ne budet [There is a feeling that there will be no "after the war"]. *Jeho*. <https://echofm.online/opinions/est-chuvstvo-chto-nikakogo-posle-vojny-ne-budet> [in Russian].
- Denysenko, V. (2023). *Yak zruinuvaty russkii mir* [How to destroy the Russian world]. Kyiv: "Nash Format" [in Ukrainian].
- Denysenko, V., & Pyrovych, V. (2025). *Postputin. Rosiia, z yakoiu nam dovedetsia zhyty nastupni 50 rokiv* [Post-Putin. Russia we will have to live with for the next 50 years]. Kyiv: "Nash Format" [in Ukrainian].
- Elinder, M., Erixson, O., & Hammar, O. (2024). *How has the war in Ukraine affected Russian sentiments?* (IFN Working Paper, 1510). Research Institute of Industrial Economics (IFN). https://arxiv.org/abs/2410.00663?utm_source=chatgpt.com
- Gabuev, A. (2025). *Rossija, sozdannaja Putynym* [Russia created by Putin]. *Briefly*. <https://briefly-news.com/rossiya-sozdannaya-putynym/> [in Russian].
- GEC Special Report: August 2020 Pillars of Russia's Disinformation and Propaganda Ecosystem. (2020). U.S. Department of State. Global Engagement Center. https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/08/Pillars-of-Russia%E2%80%99s-Disinformation-and-Propaganda-Ecosystem_08-04-20.pdf
- Konflikt s Ukrainoi: massovyie otsenki fevralia 2024 hoda* [Conflict with Ukraine: mass assessments of February 2024]. (2024, Mart 5). Levada-tsentr. https://www.levada.ru/2024/03/05/konflikt-s-ukrainoj-massovyie-otsenki-fevralia-2024-goda/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_source_platform=mailpoet&utm_campaign=newsletter-post-title_81 [in Russian].
- Konflikt s Ukrainoj: vnimanie, podderzhka, otnoshenie k peregovoram v Stambule i razlichnym variantam uregulirovaniia konfliktia* [Conflict with Ukraine: attention, support, relationship to negotiations in Istanbul and various options for resolving the conflict]

support, attitude toward negotiations in Istanbul and various settlement options]. (2025, Іюн' 23). Levada-centr. <https://www.levada.ru/2025/06/02/konflikt-s-ukrainoj-vnimanie-podderzhka-otnoshenie-k-peregovoram-v-stambule-i-razlichnym-variantam-uregulirovaniya-konflikta> [in Russian].

Kramarenko, D. (2024, Traven 9). Ne Den peremohy? Navishcho Rosiia vyhadala sviato 9 travnia [Not Victory Day? Why Russia invented the holiday on May 9]. *RBK-Ukraina*. <https://www.rbc.ua/rus/news/den-peremogi-navishcho-rosiya-vigadala-svyato-1715070859.html> [in Ukrainian].

Leonidovich, A. (2024, Ілul' 10). Pionerija dlja Putina. Konkursy, pis'ma na front i lager' v KNDR [Pioneer movement for Putin: Contests, letters to the front, and a camp in the DPRK]. *Radio Svoboda*. <https://www.svoboda.org/a/pioneriya-dlya-putina-konkursy-pisjma-na-front-i-lagerj-v-kndr-/33025342.html> [in Russian].

Mobilizatsiia v Rosii pryzvede do zrostannia nedoviry do vlady – ISW [Mobilization in Russia will increase distrust in the authorities – ISW]. (2022, Veresen 23). Suspilne Media. <https://suspilne.media/284657-mobilizacia-v-rosii-prizvede-do-zrostanna-nedoviri-dovladi-isw/> [in Ukrainian].

Multidimensional Ruscizm: The Beginning and the End. (2023). Kyiv: DP "HDIP".

Nabiullina: mnogie iz resursov rosta jekonomiki RF ischerpany [Nabiullina: Many of Russia's economic growth resources are exhausted]. (2025, Іюн' 19). DW. <https://www.dw.com/ru/nabiullina-mnogie-iz-resursov-rosta-ekonomiki-rf-iscerpany/a-72977983> [in Russian].

Nahirnyi, V. (2025). *WARapping Up... Is Putin Preparing Russia for a Post-War Future?* Institute for Northern Eurasia Transformation. <https://eurasiatransformation.institute/wp-content/uploads/2025/06/volodymyr-nahirnyi-warapping-up%E2%80%A6-is-putin-preparing-russia.pdf>

Nastupnyky Putina. Khto i yak hotuietsia do tranzytu vlady v RF [Putin's successors: Who and how is preparing for a power transition in Russia]. (2025, Lypen 12). Dilova stolytsia. https://www.dsnews.ua/ukr/world/nastupniki-putina-hto-i-yak-gotyetsya-do-tranzitu-vladi-v-rf-12072025-525274#google_vignette [in Ukrainian].

Pavlenko, I. (2025). Instytutsiinyi dyzain upravlinnia putinskoï Rosii – chynnyky nespromozhnosti [Institutional design of governance in Putin's Russia: Factors of incapacity]. *Politychni doslidzhennia*, 1(9), 176–204. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2025-1-9> [in Ukrainian].

Percev, A. (2025, Janvar' 9). "Zhdali, chto vojna zakonchitsja". V 2024-m rossijskie "jeliti" jetogo tak i ne dozhdalis'. Vot chto oni dumajut teper' ["We expected the war to end". In 2024, the Russian "elites" still hadn't seen it happen. Here's what they think now.]. *Meduza*. <https://meduza.io/feature/2025/01/09/zhdali-chto-vojna-zakonchitsya> [in Russian].

Proekt "Hroniki": bol'shinstvo zajavljajushhih o podderzhke Putina rossiyan hotjat veshhej, polnost'ju protivopolozhnyh ego dejstvijam. Naprimer, mira s Ukrainoj [Project "Chronicles": most Russians claiming to support Putin want things completely opposite to his actions, e.g., peace with Ukraine]. (2024, Oktjabr' 22). Meduza. <https://meduza.io/news/2024/10/22/proekt-hroniki-bolshinstvo-zayavlyayushchih-o-podderzhke-putina-rossiyan-hotyat-veschey-polnostyu-protivopolozhnyh-ego-deystvijam-naprimer-mira-s-ukrainoy> [in Russian].

- Putin pro okupatsiiu Sum: "Takoi zadachi nemaie, ale ya tsoho ne vykliuchaiu"* [Putin on the occupation of Sumy: "There is no such task, but I do not rule it out"]. (2025, Cherven 20). *Ukrainska pravda*. <https://www.pravda.com.ua/news/2025/06/20/7518029/> [in Ukrainian].
- Rosiiska elita vtomylasia vid viiny i pryime bud-yaku "peremohu" Putina, – The Economist* [The Russian elite is tired of the war and will accept any "victory" of Putin, – The Economist]. (2025, Serpen 20). *Fokus*. <https://focus.ua/uk/world/720296-rosiyska-elita-vtomilasya-vid-viyni-i-priyme-bud-yaku-peremogu-putina-the-economist> [in Ukrainian].
- Russia Doubles Budget for State-Sponsored "Youth Army"*. (2025, April 23). *The Moscow Times*. <https://www.themoscowtimes.com/2025/04/23/russia-doubles-budget-for-state-sponsored-youth-army-a88832>
- Sen'shin, E. (2024, Dekabr' 31) Est' li svet v konce tonnelja russkogo resentimenta? Bol'shoj razgovor s sociologom L'vom Gudkovym ("Levada-Centr") [Is There Light at the End of the Tunnel of Russian Ressentiment? A Big Conversation with Sociologist Lev Gudkov ("Levada-Center")]. *Proekt "Republic"*. https://republic.ru/posts/114646?utm_source=republic.ru [in Russian].
- Sotrudnik AP Aleksandr Harichev napisal stat'ju, kotoraja vygljadit kak instrukcija "stroitelja putinizma"* [Presidential Administration official Aleksandr Kharichev wrote an article that looks like an instruction manual for a "builder of Putinism"]. (2025, Aprel' 18). *Meduza*. <https://meduza.io/feature/2025/04/18/sotrudnik-ap-aleksandr-harichev-napisal-statyu-kotoraya-vyglyadit-kak-instruksiya-dlya-stroitelja-putinizma> [in Russian].
- Strategii poshyrennia rosiiskoi propahandy i dezinformatsii. Period doslidzhennia: 24 liutoho 2022 – 24 serpnia 2023* [Strategies for the Dissemination of Russian Propaganda and Disinformation. Research Period: February 24, 2022 – August 24, 2023]. (2023). HO "CAT-UA: Communication Analysis Team – Ukraine". <https://cat-ua.org/wp-content/uploads/2024/03/trident-rosijski-strategiyi-propagandy-1.pdf> [in Ukrainian].
- Ukraine war: Nearly half of Russians feel "anxiety, fear or horror" over Putin's reservist call-up*. (2022, September 30). *Euronews*. <https://www.euronews.com/2022/09/30/ukraine-war-nearly-half-of-russians-feel-anxiety-fear-or-horror-over-putins-reservist-call>
- Voyti vo mrak i nashchupat' v nem ljudej. Pochemu rossijane podderzhivajut vojnu? Issledovanie Shury Burtina* [Enter the darkness and feel people in it. Why do Russians support the war? A study by Shura Burtin]. (2022, Aprel' 24). *Meduza*. <https://meduza.io/feature/2022/04/24/voyti-vo-mrak-i-naschupat-v-nem-lyudej> [in Russian].
- Yakubova, L. (2023). *Rashyzm: Zvir z bezodni*. Kyiv: VD "Akadempriodyka" [in Ukrainian].
- Zamglavy AP Kirienko prizval k "narodnoj vojne"* [Deputy Head of the Presidential Administration Kirienko called for a "people's war"]. (2022, Oktjabr' 22). *Radio Svoboda*. <https://www.svoboda.org/a/zamglavy-ap-kirienko-prizval-k-narodnoy-vojne-/32096046.html> [in Russian].
- Zelenko, H. (Red.), Lisnychuk, O., Nahirnyi, V., Pavlenko, I., Riabchuk, M., & Starodub, A. (2024). *Udavana Rosiia: imitatsiia velychi i mohutnosti*. [Fake Russia: Investigations into Moscow's Imitations of Greatness and Power]. Nizhyn: Vydavets Lysenko M. M. [in Ukrainian].
- Z-kanaly ishhut vinovatyh v podryve mostov i atake bespilotnikov na voennye ajerodromy Rossii* [Z-channels are looking for those to blame for the blowing up of bridges and the drone attacks on Russ's military airfields]. (2025, ljun' 2). *Meduza*. <https://meduza.io/paragraph/2025/06/02/z-kanaly-ischut-vinovatyh-v-podryve-mostov-i-atake-bespilotnikov-na-voennye-aerodromy-rossii-vot-hto-oni-pishut-kratkiy-pereskaz> [in Russian].